

Paerewa Paetae

Aronga Tikanga ā-lwi 2.6

Ingoa Te tātari i tētahi take i tutū ai te puehu i Aotearoa

Kaupae 2 **Whiwhinga** 4 **Aromatawai** Ā-roto

Marau akoranga Te Marautanga o Aotearoa

Kokonga akoranga Tikanga ā-lwi

Mana rēhita Kua Rēhitatia **Te rā i mana ai** 19 Whiringa-ā-rangi
2015

Te rā e arotakengia ai 31 Hakihea 2020 **Te rā i puta ai** 19 Whiringa-ā-rangi
2015

Te Hononga ki te Marautanga

I ahu mai tēnei paerewa paetae i te Taumata 7 o *Te Marautanga o Aotearoa*, i whakaputaina e Te Pou Taki Kōrero i te tau 2008.

Whāinga Paetae

Hītori

1 Ko ngā āinga me ngā rōpū o mua i whakaawe i ngā pūtakeanga me ngā otinga o ngā tūāhua o mua e whai tikanga ana ki Aotearoa.

Tikanga ā-lwi

2 I ētahi wā, nā te rerekē o ngā whakapono me ngā ariā ahurea, ka tutū te puehu, ka puta te mānukanuka.

E hono ana ki te Papa Whakaako mō te Tikanga ā-lwi kei te pae tukutuku nei:
<http://tmoa.tki.org.nz/Te-Marautanga-o-Aotearoa/Taumata-Matauranga-a-Motu-Ka-Taea>

Te Hononga ki ngā Tikanga Aromatawai

Arā ngā Tikanga Aromatawai mō tēnei paerewa paetae, kei te:
<http://tmoa.tki.org.nz/Te-Marautanga-o-Aotearoa/Taumata-Matauranga-a-Motu-Ka-Taea>

Paerewa Paetae

Paetae	Hei tohu i te paetae:
---------------	-----------------------

Te tātari i tētahi take i tutū ai te puehu i Aotearoa.	<ul style="list-style-type: none"> • Ka whakaahua i tētahi take i tutū ai te puehu i te tukitukinga tikanga. • Ka tautohu i ngā tirohanga rerekē a ngā tāngata me ngā rōpū e whai wāhi ana ki te take.
Kaiaka He kaiaka te tātari i tētahi take i tutū ai te puehu i Aotearoa.	Hei tohu i te kaiaka: <ul style="list-style-type: none"> • Ka whakamārama i ngā pūtake o ngā tirohanga rerekē a ngā tāngata me ngā rōpū e whai wāhi ana ki te take.
Kairangi He kairangi te tātari i tētahi take i tutū ai te puehu i Aotearoa.	Hei tohu i te kairangi: <ul style="list-style-type: none"> • Ka tātari i ngā pāpātanga o te tukitukinga tikanga ki te tangata.

Kōrero Āpiti

E whai ake nei ngā whakamārama o ngā tino kupu, kīanga rānei:

tētahi take i tutū ai te puehu i te tukitukinga tikanga	<p>Koia nei tētahi take i tautohetohetia e te tangata – ko te rerekē o te uara, o te whakaponu, o te tirohanga rānei, te pūtake.</p> <p>Ka kitea pea te tutū o te puehu i te tohe, i te kōrero hahani, i te tāwai, i te whakahē, i te whakaparahako i runga marae ātea, i roto i ngā haka me ngā waiata, i roto i te ao pāpāho, tae atu hoki ki ngā mahi pākaha pērā i te whakatumatuma, te kāhaki, te mauhere, te hāmene rānei.</p> <p>Hei tauira:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ngā tikanga tangihanga pērā i te tukanga whakatau i te takotoranga o te tūpāpaku, te tahu rānei i te tūpāpaku, te whakapaoho rānei i te tangihanga mā te ipurangi. • Ngā tikanga me te kawa o te marae pērā i te tū a te wahine i runga i te marae, te whakaae rānei kia kōrerotia te reo Pākehā i runga i te marae, te karanga, te whaikōrero rānei a te teina kei ora ana te tuakana, te matua, te whaea rānei. • Ngā tikanga tuku iho pērā i te ōhākī hei tukanga whakatau i te āhua o te tuku whenua Māori. • Ngā tikanga e pā ana ki te tinana pērā i te raweke i te tūpāpaku mō te rangahau, mō te tuku whēkau rānei te take.
---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Ngā tikanga whiriwhiri take a te Māori pērā i te arotake a Whakaata Māori i te Kōhanga Reo, te aukati rānei a Whakaata Māori i te haka whakaparahako i a ia i Te Matatini 2015. • Ngā kawenga a te wahine, a te tāne pērā i te uru o te wahine ki ngā taumata o ngā hāhi, te mau rakau rānei a te wahine. • Ngā tikanga whakahaere a te Māori pērā i te puehu nui i tutū ai i waenganui i a Ngāi Tūhoe me ngā pirihihi.
tikanga	Ko ngā momo whakahaere, whakaritenga rānei, e ahu mai ana i ngā uara, ngā whakapono, ngā tirohanga me ngā whakaharatau pāpori a te tangata, a te rōpū rānei, i whanake i te huringa o te wā.
ka whakamārama i ngā pūtaka o ngā tirohanga rerekē	Ko te āta titiro ki ngā uara, ngā whakapono me ngā whakaaro ka noho hei tūāpapa mō te tirohanga a te tangata ki tētahi take, kaupapa rānei.
ngā pāpātanga o te tukitukinga o ngā tikanga	Ko ngā otinga o te tukitukinga tikanga. Hei tauira: <ul style="list-style-type: none"> • Ko te heke o te tupu o te iwi nāna aua tikanga • Ko te pāmamae, ko te mauāhara • Ko te tāmi a tētahi iwi i tētahi atu • Ko te papahoro/waimeha haere o ngā whakapono o te iwi me ngā tikanga i puta ai i ērā whakapono.

Kuputaka:

tukitukinga	clash
otinga	outcome
whakaharatau pāpori	social practices

Tātari Kounga

- 1 Me mātua whakamana ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi e te Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa ka rēhita ai i ngā hua ka puta mai i ngā aromatawai ki ngā paerewa paetae.
- 2 Ko ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi kua mana, ā, e aromatawai ana i ā rātou hōtaka ki ngā paerewa paetae, me uru rātou ki ngā pūnaha whakaōrite e tika ana mō aua paerewa paetae.

Ko te tohutoro ki te Mahere Whakamana, Whakaōritenga hoki

0233